

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2235

Vragen van het lid **Hachchi** (D66) aan de Minister van Defensie over *nieuwe tegenslagen met de JSF* (ingezonden 16 april 2015).

Antwoord van Minister **Hennis-Plasschaert** (Defensie), mede namens de Minister van Economische Zaken (ontvangen 11 mei 2015).

Vraag 1

Kunt u toelichten wat de gevolgen zijn van de nieuwe vertragingen in de ontwikkeling van de software van de JSF (F-35)?¹

Antwoord 1

De planning van het F-35 programma voorziet er in dat het testen van de *block 2B* software dit voorjaar is voltooid en dat deze software eind juni voor operationeel gebruik wordt vrijgegeven. Volgens de planning zullen de Amerikaanse mariniers met deze software hun *Initial Operational Capability* (IOC) status deze zomer behalen. Bij het testen van de beoogde eindversie van de *block 2B* software zijn nog enkele tekortkomingen (*bugs*) geconstateerd. De Amerikaanse mariniers hebben echter vastgesteld dat de software bruikbaar is voor het behalen van de IOC-status. Het *F-35 Joint Program Office* (JPO) laat de benodigde verbeteringen in een volgende softwareversie verwerken. Nederland beoogt in 2021 een eerste operationele capaciteit beschikbaar te hebben. De toestellen zullen dan zijn uitgerust met de *block 3F* software.

Vraag 2

Zijn er enige financiële consequenties voor de aanschaf van de Nederlandse JSF door deze softwarevertraging, dan wel consequenties voor de geplande aanschaf- en invoerdatum van de Nederlandse JSF?

Antwoord 2

Nee.

¹ Telegraaf, 9 april 2015, http://www.telegraaf.nl/binnenland/23906392/_Bouwer_JSf_ligt_achter_met_software.html

Vraag 3

Klopt het dat het hele functioneren van de JSF feitelijk afhangt van de ontwikkeling van de software en dat deze software dus de meest kritische succesfactor is? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 3

Het functioneren van ieder hedendaags jachtvliegtuig, dus ook de F-35, is een complex samenspel van goedwerkende hardware en software.

Vraag 4

Wat is uw reactie op het bericht dat de JSF faalt in het bieden van luchtsteun?²

Antwoord 4

Zoals al in de voortgangsrapportages is gemeld, doorloopt de F-35 een stapsgewijs ontwikkelingstraject. Van het toestel en de software worden enkele tussenversies ontwikkeld (aangeduid met *block* nummers) waarmee de operationele capaciteiten van het toestel gefaseerd beschikbaar komen. Dit voorjaar wordt de ontwikkeling van de *block* 2B software en een beperkt wapenpakket voltooid. Met deze configuratie beschikt het toestel over initiële operationele capaciteiten, waaronder die om luchtsteun aan grondtroepen te bieden. Met het beschikbaar komen van de *block* 3F configuratie (naar verwachting in 2017) zal de F-35 alle operationele capaciteiten op het vereiste niveau hebben.

In de berichtgeving worden de capaciteiten van de *block* 2B software op het gebied van luchtsteunverlening vergeleken met de capaciteiten van de A-10. Dat toestel is speciaal ontworpen voor luchtsteun en alleen de Amerikaanse luchtmacht beschikt erover. De A-10 is echter zeer beperkt in staat zich te verdedigen tegen vijandige jachtvliegtuigen en is daarvoor afhankelijk van andere toestellen. In tegenstelling tot de A-10, die alleen voor luchtsteun effectief inzetbaar is, is de F-35 een *multirole* toestel. Dat wil zeggen dat de F-35 kan worden ingezet in zeer uiteenlopende dreigingsscenario's en naast luchtsteun ook andere complexe taken kan uitvoeren. De Amerikaanse *Director Operational Test & Evaluation* maakte overigens ook duidelijk onderscheid tussen de tijdelijk gebruikte *block* 2B software en de mogelijkheden van de uiteindelijke *block* 3F software. De F-35 kan doeltreffend luchtsteun aan grondtroepen geven, maar de uitvoering van die taak zal anders zijn vormgegeven dan grondsteun door een A-10. Dat geldt overigens ook voor luchtsteun met de F-16.

Vraag 5

Klopt het dat het bieden van luchtsteun één van de hoofdtaken is van de JSF?

Antwoord 5

Ja.

Vraag 6, 7, 8

Hoe beoordeelt u het dat er nu een nieuwe onzekerheid is over de prestaties van de JSF? Voldoet de JSF nog steeds aan de Nederlandse eisen die zijn gesteld ten aanzien van de prestaties?

Kunt u toelichten wat de consequenties zijn voor de Nederlandse aanschaf van de JSF, nu blijkt dat deze faalt in een van de hoofdtaken?

Kunt u toelichten wat de verwachte consequenties zijn van dit falen voor het bereiken van de uiteindelijke operationele capaciteiten van de JSF?

Antwoord 6, 7, 8

Er is geen sprake van nieuwe onzekerheid over de prestaties van een F-35. Met de *block* 3F configuratie, die naar verwachting in 2017 beschikbaar zal zijn, zal de F-35 voldoen aan de operationele eisen die Nederland heeft gesteld.

---

² Nu.nl, 14 april 2014, <http://www.nu.nl/buitenland/4030794/joint-strike-fighter-faalt-bij-luchtsteun.html>.

Vraag 9

Hebt u ook kennisgenomen van het bericht «Minister Hennis, het JSF-dossier gaat niet de la in»?³

Antwoord 9

Ja.

Vraag 10

Klopt het dat de eerste JSF pas volledig operationeel zal zijn in 2021? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 10

Nee, dit klopt niet. De eerste toestellen met de volledige operationele capaciteiten van de *block 3F* software worden in 2017 verwacht. In het artikel worden recente uitspraken van de Amerikaanse luchtmachtgeneraal Harrigian verkeerd aangehaald. In een interview met Reuters⁴ bevestigde Harrigian dat de Amerikaanse luchtmacht op koers ligt om in 2016 de IOC-status met de F-35 te behalen en dat een *Full Operational Capability* (FOC) status, met grote aantallen toestellen en bijbehorende wapens, in 2021 wordt verwacht.

Vraag 11, 12

Klopt het dat de verwachte omzet voor de Nederlandse industrie is gebaseerd op de aanname dat uiteindelijk 4500 JSF's worden geproduceerd? Zo nee, waarom niet?

Hoe beoordeelt u de kritische kanttekeningen die worden geplaatst in het artikel op het verwachte aantal van 4500 JSF's?

Antwoord 11, 12

De omzetraming berust op een raming van een totale productie van 4.500 stuks. De opmerkingen in het artikel zijn bekend en zijn al eerder naar voren gebracht, onder meer tijdens een hoorzitting voor de vaste commissie voor Defensie op 6 april 2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 165). In de brief van 17 april 2009 (Kamerstuk 26 488, nr. 166) is in reactie daarop al geschreven dat de raming van 4.500 stuks berust op de planningsaantallen van de F-35 partnerlanden plus de te verwachten verkoop aan «derde landen». Eenzelfde onderbouwing is ook vermeld in de brief van 3 maart 2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 341) met daarin een reactie op een persinterview met mevrouw Hewson van Lockheed Martin, en in de brief van 16 februari 2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 373) waarin de bouwstenen voor de Nederlandse omzetraming aan de orde kwamen.

Vraag 13

Wat is uw reactie op het oordeel van het hoofd van Amerikaanse marine operaties die de stealthcapaciteiten van de JSF overgewaardeerd noemt?

Antwoord 13

De Amerikaanse *Chief of Naval Operations* heeft er in het afgelopen jaar op gewezen dat verbetering van de capaciteiten van radarsystemen een vermindering van de tactische voordelen van *stealth* toestellen tot gevolg kan hebben. Er is sprake van een voortdurende wedloop tussen radarsystemen en technologieën waarmee radardetectie kan worden vermeden of geminimaliseerd. Deze wedloop zal ook in de komende jaren voortgaan. Een toestel met *stealth* technologie zal ten opzichte van een niet-*stealth* toestel later gedetecteerd worden, wat hoe dan ook voordeel oplevert.

Vraag 14

Klopt het dat het mogelijk is om creatief te boekhouden met het budget van de JSF door investeringskosten af te doen als exploitatiekosten? Zo nee, waarom niet?

³ Follow The Money, 15 april 2014, <http://www.ftm.nl/exclusive/jsf-dossier-hennis/>.

⁴ Zie <http://www.reuters.com/article/2015/04/07/lockheed-martin-fighter-airforce-idUSL2N0X424C20150407>

Antwoord 14

De suggestie is onjuist dat Lockheed Martin door creatief boekhouden kosten kan verschuiven zodat deze geen deel uitmaken van de investeringskosten maar terugkomen als exploitatiekosten. Het Pentagon heeft inzage in de boekhouding van de leveranciers zodat kan worden vastgesteld dat kosten correct worden toegerekend en er geen overmatige winsten worden geboekt. Verder merk ik op dat het Nederlandse financiële kader voor de verwerving van de F-35 zowel het investeringsbudget als het jaarlijkse exploitatiebudget omvat.